

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

**“МИТЕЦЬ -
ГРОМАДЯНИН”**

*(До 125-річчя з дня народження
Г.Хоткевича)*

Пам’ятка читачеві

Харків 2002

31 грудня 2002 року виповнюється 125 років з дня народження видатного українського діяча Гната Мартиновича Хоткевича.

Пам'ятка містить відомості про життя і творчість Хоткевича та літературу про нього. Відібрано матеріали переважно 1994–2002 років, серед яких книги, періодичні видання українською та російською мовами.

Підготовка посібника проводилась за фондами Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки. Матеріали описано за існуючими правилами та систематизовано у відповідних рубриках:

■ Основні дати життя і діяльності

■ Література про життя і творчість

Пам'ятка призначена широкому колу читачів.

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ

“В його постаті поєдналась надзвичайна працьовитість, широка обізнаність з багатьма сферами життя й науки і глибокий патріотизм”.

Д.Чуб Універсальний талант.

- 1877, 31 грудня – Г.М.Хоткевич народився в м. Харкові в незаможній сім'ї
- 1890–1894 – навчається в Харківському реальному училищі
- 1894–1900 – продовжує свою освіту в Харківському технологічному інституті. В роки навчання захоплюється літературою, культурно–просвітницькою діяльністю. Бере участь в організації студентського драматичного гуртка, до якого входили і студенти Харківського університету. Зі своїми постановами гурток гастролював по всій Харківщині, був у Полтаві.
- 1895 – організував селянський театр у Дергачах на Харківщині
- 1897 – у Львівському журналі “Зоря” опублікував своє перше оповідання “Грузинка”

- 1899 – у Харкові побачила світ перша збірка оповідань молодого письменника “Добром усе переможеш”. Автор видав її під псевдонімом Гнат Галайда. Цього ж року Хоткевич був висланий із Харкова як політично неблагонадійний без права навчання у вищому учбовому закладі протягом двох років. вчорашнього студента взяв у свій хор М. Лисенко, який гастролював у той час по Україні. З виступу у хорі починається шлях Хоткевича як бандуриста–професіонала
- 1900 – Хоткевича було поновлено студентом, і він закінчив інститут
- 1900–1905 – працює на посаді інженера у технічному відділі Харківсько–Миколаївської залізниці, одночасно займаючись культурно–громадською і літературною діяльністю
- 1901 – Хоткевич заснував в Харкові перший в Україні робітничий театр – 150 робітників паровозного заводу, заводу сільськогосподарських машин Гельферіх – Саде, Мельгозе та ін. На протязі 1902 року аматорський театр поставив 17 вистав. Популярність театру серед робітничих верств міста постійно зростала. Творчий розквіт робітничого театру тісно пов’язаний з діяльністю харківського Народного Дому, який було відкрито 2 лютого 1902 року
- 1902, вересень – 25–річним інженером–залізничником організував перший в історії кобзарства виступ незрячих бандуристів на XII археологічному з’їзді в Харкові. Виходить збірка оповідань і медитацій “Поезія в праці”.
- 1905 – Хоткевич бере активну участь у революційних подіях, разом із робітниками був на барикадах Харкова. Був обраний головою страйкового комітету і делегирован до Москви на Всеросійський з’їзд залізничників. Після того, як збройний виступ Харківського пролетаріату було придушено, Хоткевич змушений був емігрувати до Галичини
- 1905–1912 – роки еміграції. Написав ряд оповідань, повістей, нарисів, драматичних творів – “Лихоліття”(1906),

- “Вони” (1909), “На залізниці” (1910), “Довбуш” (1909), “Гуцульський рік” (1910), “Емігранти”(1910), “Непросте” (1911), “Камінна душа” (1911) “Люблю жінчину” (1913). В еміграції спілкується з І.Франком, О.Кобилянською, В.Стефаником та ін.
- 1907 – Хоткевич випустив свій перший підручник гри на бандурі
- 1909 – організував драматичний кружок, що став основою народного Гуцульського театру
- 1912 – нелегально повертається в Харків, заарештований за участь у страйках. Наприкінці року щастить вийти на волю. За запрошенням О. Єфименко читає курс історії України на Бестужевських курсах в Петербурзі
- 1913 – Хоткевич мандрує по Україні, влаштовує театральні вечори, редагує літературний журнал “Вісник культури і життя”, відновлює творчу діяльність створеного ним робітничого аматорського драматичного театру при “Народному будинку”, очолює науково–літературний відділ “Товариства імені Квітки–Основ’яненка”. За дорученням Московської етнографічної комісії “Товариства любителів природознавства та етнографії” Г. Хоткевич працює над розробкою програми циклу пересувних етнографічних концертів, Основна мета цієї роботи полягала в комплексному вивченні духовної культури народів Росії, популяризації їх творчості. У 1919 році програму було надруковано в харківській друкарні “Печатное дело”.
- 1915 – Хоткевича було вислано з Харкова по доносу й заборонено в’їзд до всіх українських губерній. До 1917 року проживає у Воронежі, де працював над історією Вівчанського земства
- 1917 – після революції повертається у Харків, працює в університетському архіві, де користуючись джерелами. закінчує роман “Берестечко” та інші історичні праці
- 1920–1928 – Хоткевич працює лектором в агрошколі (пізніше зоотехнікумі) в Лозовенці на Харківщині, читає курс історії української літератури та української

мови. Зі школи вийшла плеяда діячів і письменників, зокрема О.Олесь (Кандиба), Яків Мамонтов, М. Ветухов та ін.

- 1926–1934 – Хоткевич був керівником новоствореного курсу бандури при Харківському музично–драматичному інституті
- 1928–1933 – добрим підсумком творчості Хоткевича була поява 8–томного видання вибраних творів, що вийшли у харківському видавництві “Рух”
- 1928–1938 – переїзджас до с. Високого Харківського повіту. Організував центральну зразкову капелу бандуристів. 12 хлопчиків з Полтавської капели під керівництвом В. Кабачка стали учнями Гната Мартиновича
- 1938,23 лютого – Хоткевич був заарештований і звинувачений у буржуазному націоналізмі. 8 жовтня згідно з постановою” особливої трійки” Управління НКВС по Харківській області Гната Мартиновича було розстріляно
- 1956 – ім’я видатного українського діяча культури реабілітовано
- 1997,листопад – у с.Високому створюється культурологічний центр “Сад Хоткевича”, де буде відкрито не лише музей, а й класи бандури, писанкарства
- 1998, 27 квітня – відбулося урочисте відкриття музею Г. Хоткевича в с. Високому Харківської області
- Гнат Мартинович Хоткевич повертається до нас у величі і розмаї свого непересиченого таланту.

ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ І ТВОРЧИСТЬ

Біографічні довідки

Доценко І.І. Хоткевич Гнат Мартинович // Літературна Харківщина: Довід. – Х.: Майдан, 1995. – С. 335–338.

Хоткевич Гнат Мартинович // Мистецтво України: Біогр. довід. – К., 1997. – С. 620.

* * *

Бежина Н. Він чекав на розстріл сім діб // Панорама. – 1998. – 24 окт. – С 13.

Біла Л. Митець і громадянин // Нова доба. – 1996. – 29 берез.

Гончаренко М. Гнату Хоткевичу присвячено // Вісті Дергачівщини. – 1996. – 12 груд.

Горовий В. Гнат Хоткевич на Харківщині // Вісті Дергачівщини. – 1999. – 10, 14 лип.

Димченко С. Творчість Гната Хоткевича та українська національна музична культура // Нар. творчість та етногр. – 1998. – № 1. – С. 75–77.

Другий Міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах ім. Гната Хоткевича, квітень, 20–30 2001 р. – Х., 2001. – 86 с.

Жикол О. Людина енциклопедичного обдарування. Про яку мовчить енциклопедія // Трибуна трудящих. – 1997. – 11 жовт.

Знаковський В. Повернуте ім'я // Слобода. – 1997. – 29 лип.

Ілляшенко С. Г.Хоткевич та українське бандурне мистецтво // Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст.: Матеріали наук.–творч. студ. конф., 10–11 квіт. 2001 р. – Х: ХДАК, 2001. – С. 80–81.

Кравчук В. Гнат Хоткевич про негативні приклади української інтелігенції // Березіль. – 1999. – № 9–10. – С. 154–156.

Листування Гната Хоткевича з Алчевськими / Вступне слово та публікація А.Перерви // Березіль. – 2002. – № 11/12. – С. 180–188.

Марченко О. Особова справа № 3338 // Культура і життя. – 1998. – № 8.

Партола Я.В. Робітничий театр Г. Хоткевича і харківський Народний Дім: (За матеріалами харк. архіву) // Культура України. Вип. 5. Мистецтвознавство. Зб. наук. праць. – Х.: ХДАК, 1999. – С. 9–15.

Погребенник Ф. “Посвята шановному бандуристові Гнату Галайді”: До 125–річчя від дня народж. Г.Хоткевича // Березіль. – 1997. – № 11/12. – С. 181–183.

Попов Ю. Саду Хоткевича квітнути // Слобода. – 1997. – 25 листоп.

Різниченко О. Де жив Гнат Хоткевич // Самостійна Україна. – 1998. – № 22/23. – С. 4.

Рудакова С. Чарующие звуки бандуры... // Слобода. – 1998. – 21 апр.

Рибальченко Р. Славетні постаті. Вони навчались і працювали тут // Вісті Дергачівщини. – 1996. – 11 лип.

Рибальченко Р. Гнат Хоткевич у Дергачах // Вісті Дергачівщини. – 1999. – 8, 15 груд.

Супрун Н. Гнат Хоткевич, громадянин, митець, музикант // Родовід. – 1995. – № 11. – С. 103–110.

Украинский писатель, искусствовед и режиссер Г.М.Хоткевич, работал в Харьковском зоотехническом институте // Рубан Ю.Д. Харьковский зооветеринарный институт и развитие украинской и русской культуры. – Х., 1995. – С. 15–16.

Фесенко О. Тебе загубивши, Гнате, вони не розуміли – не можна розстріляти нашу пам'ять // Панорама. – 1998. – 30 трав. – С. 7.

Хорунжий Ю. “Меня лишили работы и хлебных карточек...” // Раб. газ. – 1997. – 30 дек.

Хоткевич Г. Запізніле слово про мого батька, або етнографія за Хоткевичем // Берегиня. – 1997. – № 1/2. – С. 144–158.

Хоткевич Гнат // Хрестоматія з літератури рідного краю. – Х., 2001. – С. 57–71.

Хоткевич Г. Спогади з театральної діяльності: [Уривок] // Вісті Дергачівщини. – 1997. – 30 січ.; 13, 20 лют.

Хоткевич Г. Стежкою долі: [Бесіда з дочкою Г.Хоткевича Галиною / Записав Г.Плачинда] // Укр. слово. – 1995. – 28 верес.

Гнат Хоткевич про свою музичну діяльність / Публ. О.Рибалка // Пам'ятники України. – 1995. – № 1. – С. 31.

Черемський К. Вшанування пам'яті Гната Хоткевича // Нар. творчість та етногр. – 1998. – № 4. – С. 114–117.

Черемський К. Повернення традиції: З історії нищення кобзарства. – Х., 1999. – 288 с. – Из змісту: Г.Хоткевич. Бандура и ее место среди современных музыкальных инструментов; К.Черемський. Гнат Хоткевич і традиційне кобзарство; М.Хай. Генеза і еволюція кобзарського інструментарію у світлі етноінструментознавчої концепції Г.Хоткевича.

Шлемко О. Світоч національно–культурного відродження України: [Про гуцул. театр Г.Хоткевича] // Нар. творчість на етногр. – 1999. – № 4. – С. 3–12.

Шубенко Н. Сказка с несчастливым концом// Событие. – 2001. – № 39. – С. 10.

Шумило Н. На шляху до великої прози: До 120–річчя від дня народж. Г.Хоткевича // Літ. Україна. – 1998. – 22 січ. – С. 7.

Яремко В. Гнат Хоткевич і формування методу дослідження кобзарства // Українське кобзарство в музичному світі: Традиції і сучасність. – К., 1997. – С. 51–52.

Ясинский В. Слобожанин из Высокого // Время. – 1998. – 17 дек.

Бібліографія:

Гнат Мартинович Хоткевич (1877–1938): Бібліогр. покажчик / Харк. держ. наук. б–ка ім. Короленка. – Х., 1994. – 93 с.

Видання “Просвіт” Наддніпрянської України (1906–1922 рр.): Бібліогр. покажч. / Нац. парламент. б–ка України. – К., 1999. – С. 53, 83, 87.

Гнат Мартинович // Літературно–науковий вісник: Покажчик змісту. Т. 1–109 (1898–1932) / Уклав Б.Ясінський; Наук. т–во ім. Шевченка. – К., 2000. – С. 316, 317, 405.

Україномовна книга у фондах національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського 1798–1916: Бібліогр. покажч. Вип. 2. 1886–1900 / Нац. парламент. б–ка ім. В.І.Вернадського. – К., 1998. – С. 218, 224.

Вип. 3. 1901–1910. – К., 1999. – С. 42, 83, 86, 87, 99, 115, 158, 174, 251, 257, 258, 263, 333, 339, 358, 359, 361, 390, 416, 421, 433, 490.

Вип. 4. 1911–1916. – К., 2001. – С. 68, 141, 210, 223, 261.